

Ocu i Majci

Jahve pošalje na narod zmije ljutice... tako da pomrije mnogo naroda u Izraelu. Dođe narod k Mojsiju: Sagriješili smo kad smo govorili protiv Jahve i protiv tebe. Pomoli se Jahvi da otkloniš zmije od nas. Mojsije se pomoli za narod. Reče Jahve Mojsiju: Napravi zmiju ljuticu i stavi je na stup. I Mojsije napravi zmiju od mjedi i stavi je na stup. Kad bi koga ujela ljutica, pogledao bi u mjedenu zmiju i ozdravio.

Četvrta knjiga Mojsijeva, 21. 6-9

Ništa nisam iz vjetra izvadio.

REYMONT

Civilizacija djece odgajana na kažnjavanju i posluhu dala nam je Prvi svjetski rat, a u drugom ratu onu slijepu povodljivost za opsjednutima vjerom u vođu-štakorolovca.

MIŁOSZ

I. Transilvanija

Šareni svirac od Hamelina

U Njemačkoj je gladna godina.

Pale su velike kiše, sve je sagnjilo. Krumpir još nije prepoznat kao prijatelj sirotinje, neki su ga uzgajali zbog lijepih cvjetova. Žito su povaljale oluje. I ratovi su učinili svoje. Vojnik ne sije, ali jede. Staje zjape prazne, stoka se ne čuje, ali zato kuće cvile od gladi. Sirotinja nema prijatelja.

S jesenjih večeri, muški sjede uz uljanicu, šute i dime na lule, žene sijeku kupus. Jedino čega ima jest taj kupus i on svima izlazi na uši.

Jedne od tih večeri u krug slabašnog svjetla uljanice stupi neznanac. Nitko se kasnije nije mogao sjetiti tko ga je pustio u kuću; nikakvog kucanja. Bio je srednjeg rasta ili nešto ispod toga. Kad je skinuo šešir i duboko se poklonio, čela mu zablistala. Njuškolik je bio, baš tako, imao je stožac a ne nos, k tomu brčine. Ipak, moglo je to biti ljudsko lice malo duljega profila. No svi su se kleli u njušku. Ljudi će uvijek lako ocrniti stranca. U tome selu, još otkako je rat prestao, nisu vidjeli nikoga tko se u njemu nije rodio. Bila to njuška ili lice s jačim nosom ostalo je neriješeno; ali postojala je potpuna sloga oko toga da je u cijeloj neznančevnoj pojavi bilo nečega što ih je tjeralo da se naježe, ne znajući zašto. K tomu i neki srh jer običan on nije bio. Tako je dosadno gladovati. Neznanac unio je pod ovaj krov neki nemir. Je li to na dobro?

Jedan od viđenijih u selu, svakako krupnijih, zgrabi sjekiru iza peći, ali drugi mu uhvati ruku.

– Zar ne vidiš da nam ovaj gospodin hoće nešto reći?

Neznanac se duboko pokloni svojem zagovaraču, usekne se (neki od prisutnih do kraja svojih života ustrajali su pri tvrdnji da je smotao rep i gurnuo ga u hlače), te počne ovako zboriti:

– Moja gospodo! Dopustite mi da vam se obratim u ime svojega gospodara kojemu sam poslušan sluga. Učinio bih za nj sve, pa uzmimo da moj gospodar kaže: – Idi do potoka pa se malo utopi, ja bih to smjesta učinio. Moj gospodar dobro poznaje vašu muku, ja dolazim u njegovu nalogu da vam ponudim spas.

Žene su raskrčile brda izrezanog kupusa da bi mogle prići bliže, te su posjedale po podu.

Neznanac se još jednom pokloni.

– Pogledajte oko sebe: samo jad i nevolja. U sušnicama nema ničega, štale su prazne, poklalo se što je bilo, u selo preko brda došla je kuga.

Znam da ih je bilo i prije koji su dolazili ovamo po istome poslu. Znam da ih ima koji putuju njemačkim zemljama i krađu djecu, a to se onda pripiše Ciganima. Svi u njemačkim zemljama znaju za šarenoga svirca koji da je

podlo prevario žitelje grada Hamelina u Donjoj Saskoj i odveo im svu djecu, da su ona nestala, tako naprosto nestala, u planini... To je, ali, teška kleveta!

... i tu neznanac učini rukom jedan od svojih ceremonijalnih pokreta...

– Moja gospodo! Tko je ikada čuo da se planina može razjapiti kao vučje ždrijelo?

– Tko je ikada čuo štakora govoriti! – presiječe najstariji seljak koji je i na smrti tvrdio da je neznanac bio štakor, doduše jako velik, nešto kao überštakor.

– Netko mora govoriti! Jer vi samo šutite i trpite! Da imate pravog čovjeka među sobom, on bi razumio što vam kanim reći. Vama treba Vođa!

– Znamo mi da je u tom Hamelinu, kod Hanovera, neki putujući šarlatan obećao da će ih riješiti štakora, a onda im je svirkom izmamio djecu i više se o njima nije čulo. Trebali su ga zatući sjekirom.

– To je tužna priča. – reče neznanac. Svaka priča ima dva kraja: Jedan se priča na kraju trudodana kad se oralo i kopalo. Drugi kraj priča se u dan Božji.

– Pa kaži prvi kraj.

– Smrt, naravno, a umrijeti možeš bilo gdje.

– A završetak za nedjelju?

– Transilvanija.

Nitko od prisutnih nije nikada čuo za tu zemlju.

Nastade u sobi tišina i stane se širiti pod ostale krovove. Cijelo je selo slušalo. Razgovori, ranije vođeni, sada su presahli.

– Molim posluš, gospodo, ne prekidajte me, jer ću izgubiti nit, a izgubim li nit, i vi ćete biti izgubljeni.

Onaj koji je prvi htio skočiti na nj i opet zgrabi sjekiru.

– Moja gospodo, – nakloni se neznanac – slušajte što vam imam poručiti, pa me onda zatucite ako vam je od volje ubiti stranca. To je uvijek tako lako. Ali zašto, kad vam ja donosim dobru vijest, novo evanđelje?

– Takvih ovdje ima cijela legija. Na sajmu možeš kupiti dobru vijest za novčić od zeca ili bradate žene.

– Ali vi ništa ne znate, pa otud ne znate gdje vas čeka sreća. Iza sedam brda koje donekle poznajete, steru se sve nova i nova, koja ne poznajete. Između njih teče velika rijeka kojom se, uz malo sreće, može ploviti bezbrižno i bez velikog troška. Kad ostavi planine za sobom, rijeka teče kroz ravnice: zemlja je crna i tako je moćna, da tjedan dana nakon što baciš sjeme, možeš žeti. To je s onu stranu velikih šuma koje nisu ničije i nitko vas zbog naramka drva neće dati pod bič. Tamo daleko je Transilvanija. Tamo je život za vas, ovdje vam života nema već ćete pocrkati, kao i svi štakori s vama, ne treba vam svirac od Hamelina da vam uzme mladost; pomrijet ćete od gladi, kuge ili će vas zatući pijandure u mondurima.

Zavlada tišina. Čuje se jedino kiša koja, po tko zna koji put gladne godine, lije kao iz kabla.

– Ako je ta zemlja tako dobra, kako to da je nitko ne obrađuje?

– Jedva da je toj zemlji potreban plug.

Tiho je pod krovom, kao da se i kiša stižala.

– Ako je zemlja tako dobra, onda sigurno nije tako da bi bila ničija.

Neznanac se nakloni: – Dakako. Sve dobre stvari na svijetu imaju vlasnika.

– Meni se čini, – reče netko – da ovaj prijan skuplja vojsku! Najbolje je – prošapta on – da ga izvedemo i zatučemo iza kuće.

Iako je ovo bilo prošaptano iza zida od kupusovih glava, neznanac je taj šapat čuo, a nije ga mogao čuti.

– Pustite me barem da vam kažem sve do kraja. Moj gospodar ima mnoge posjede u Transilvaniji. Tamo nema gladi, nema zime.

– Ali ako je zemlja tako plodna, zašto tvoj gospodar sam ne izađe na njive i stane po njima pljuvati?

U tom trenutku neki su žitelji stali vjerovati da u svemu tome što taj čovjek govori ipak ima nečega.

Dvije se stranke stvore pod tim krovom: Jedni su bili za to da se stranca utuče na mjestu, drugi da mu se da prilika. Viđeniji ljudi povuku se u drugu prostoriju da vide što im je činiti.

– Moja gospodo! Koliko ja mogu vidjeti, vi ste jako razjedinjeni. – reče neznanac kad su se muškarci vratili zidu od kupusovih glava. – Zato i jeste zapali u tako velike nevolje, zato vam sviraju trbusi. Vama treba Vođa. Čak i takav kojega biste na mjestu ubili, bolji je od nikakvoga. Ja vam ne mogu poslužiti u tu svrhu jer sam i sam vođen. Ali vi boljega od mogega gospodara nećete naći, to vam jamčim jer ni ja sam nisam našao. Mogu li se sada oprostiti?

To je bilo odobreno jer je glasanje ispalo neodlučno.

– Spremajte se! Kad dođe čas, znat ćete više! Tada, ne prije, eto mene kod vas opet!

Neznanac iščezne, ali, kleli su se svi, ne kroz vrata. Čini se da je nestao u rupi u zidu koju nitko nikad ranije nije vidio. Moglo bi se pomisliti, on je kao neka misao iz prošlosti. Ama baš nikome nije palo na pamet da taj neznanac dolazi iz budućnosti. Misli, pa i one najgore, ne znaju za prepreke. Obično se ne legitimiraju, prolaze kroz zidove, putuju brzo. „Eto mene kod vas opet!“ – riječi kojima se neznanac oprostio još su neko vrijeme zvonile u ušima žitelja. Nisu pravo znali je li to bila prijetnja ili obećanje sreće. Transilvanija? Zemlja iza sedam brda? S onu stranu šuma?

Po sudu najpametnijih među žiteljima, to je moralo biti jako daleko, negdje na samom rubu Zemljine ploče. S tog ruba ne bi bilo teško skočiti u ništavilo, ali gdje je onda sreća? To je kao – utopiti se. Kao što su utopili svi štakori

Hamelina. Doduše, da bi se nemili gosti sutradan pojavili u drugom gradu, kako bi se cijela obmana mogla još jednom zavrtjeti. Lupež je bio taj svirac od Hamelina, premazan svim mastima, obojen svim bojama. A mladost je uvijek tako lakovjerna i ništa nikoga ne možeš naučiti.

Saga o neznancu, može bit štakoru, koji govori ljudskim glasom, smjesta se raširila njemačkim zemljama onom brzinom kojom putuju misli. No isto je tako nestala čim su stabla voćki udarila u mlad sok, čim je potjeralo novo žito.